

Zabrana diskriminacije u zdravstvenoj zaštiti u Srbiji

Za pitanje mogućnosti pristupa zdravstvenoj zaštiti i zdravstvenom sistemu Srbije od ključnog je značaja načelo nediskriminacije. Princip nediskriminacije ili pravednosti posebno naglašava zabranu diskriminacije po bilo kom osnovu: polnom, rasnom, po osnovu boje kože, etničkom, religioznom, po osnovu jezika, političkom, po osnovu svojine, nesposobnosti, godina, itd. Pravednost se odnosi i na pravičnu distribuciju, gotovo uvek nedovoljnih, medicinskih resursa i na odlučivanje ko će biti lečen.

Ovaj princip ističu i dokumenti koji se bave ljudskim pravima uopšte. Univerzalna Deklaraciju o ljudskim pravima u prvom članu navodi da su sva ljudska bića rođena slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima, a drugim članom ovlašćuje sve ljude na sva prava i slobode iz te deklaracije bez diskriminacije po bilo kom osnovu. Ona, takodje, članom 21. svakome daje pravo jednakog pristupa javnim službama u njegovoj zemlji. Konvencija Evropske Unije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda iz 1950. godine posvećuje član 14 zabrani diskriminacije, što je potvrđeno i Poveljom Evropske unije o osnovnim pravima iz 2012. godine koja principu jednakosti posvećuje čitavo poglavlje (članovi 20 - 23). Ženevska deklaracija, kao deo zakletve lekara, sadrži i sledeću izjavu: «Neću dozvoliti da verska, nacionalna, rasna ili politička pripadnost ili socijalni položaj utiču na ispunjenje mojih obaveza prema pacijentu».

Evropska Povelja o pravima pacijenata¹ navodi četrnaest prava koja treba štiti. U okviru drugog po redu – prava na pristup – ističe se, izmedju ostalog, da «zdravstvene službe moraju garantovati jednak pristup svakome, bez diskriminacije po osnovu finansijskih sredstava, prebivališta, vrste bolesti ili momenta pristupanja uslugama». Finansijska nužda ne može da opravda poricanje pacijentovih prava ili pravljenje kopromisa u vezi sa njima. Zbog toga medjunarodni akti, ali i nacionalni zakoni, u sebi sadrže odredbe koje ističu potrebu za onakvom distribucijom zdravstvenih resursa i tehnologije kakva obezbedjuje dostupnost celokupnom stanovništvu.

Nediskriminacijom u oblasti medicine bavi se i član 3. Konvencije Saveta Evrope o ljudskim pravima i biomedicine²: «Vodeći računa o medicinskim zahtevima i raspoloživim resursima, ugovorne strane preduzeće odgovarajuće mere koje imaju za cilj da unutar njihovog pravnog sistema omoguće jednak pristup zdravstvenim uslugama odgovarajućeg kvaliteta». Lisabonska Deklaracija o pravima pacijenata³ u okviru prvog principa – Pravo na kvalitetno medicinsko zbrinjavanje – posebno obradjuje problem nediskriminacije: «U uslovima gde izbor mora da bude načinjen izmedju potencijalnih pacijenata za određeno lečenje koje je ograničeno dostupno, svi ovakvi pacijenti imaju pravo na pravedan postupak odabira za to lečenje. Izbor se mora zasnivati na medicinskim kriterijumima i biti učinjen bez diskriminacije». Gotovo identičnu odredbu u okviru – Prava na zbrinjavanje i lečenje – sadrži i Evropska deklaracija o unapredjenju prava pacijenata⁴. Ona, izmedju ostalog, ističe i da medicinske usluge treba da neprekidno budu na raspolaganju i jednako dostupne svima, bez diskriminacije i u skladu sa finansijskim, ljudskim i materijalnim resursima koji stoje na raspolaganju u datom društvu.

1 Evropska Povelja o pravima pacijenata, sačinjena od strane Active Citizenship Network, u Rimu 2002. godine

2 Konvencija o ljudskim pravima i biomedicini, doneta od strane Saveta Evrope, 1997. godine.

3 Lisabonska deklaracija o pravima pacijenata, usvojena od strane Skupštine Svetskog medicinskog udruženja, 1981. godine

4 Evropska deklaracija o unapredjenju prava pacijenata, doneta na evropskim konsultacijama o pravima pacijenata, pod pokroviteljstvom Svetske zdravstvene organizacije, 1994. godine

U gotovo svim strateškim dokumentima čiji je predmet zdravlje i zdravstvena zaštita, prepoznate su posebno ugrožene grupe građana, kao i potreba za unapređenjem zdravlja stanovništva i smanjenjem nejednakosti u zdravstvenom stanju osetljivih grupacija u odnosu na većinsku populaciju⁵. Ove grupacije su prepoznate u: Strategiji za stalno unapredjenje kvaliteta zdravstvene zaštite i bezbednosti pacijenata⁶, Strategiji javnog zdravlja⁷, Strategiji razvoja mladih u Srbiji⁸, Uredbi o nacionalnom programu zdravstvene zaštite žena, dece i omladine⁹, Milenijumskim ciljevima razvoja (2000. godine) i drugim dokumentima.

Zakon o zdravstvenoj zaštiti Republike Srbije¹⁰ članom 20 propisuje da se načelo pravičnosti zdravstvene zaštite ostvaruje zabranom diskriminacije prilikom pružanja zdravstvene zaštite po osnovu rase, pola, starosti, nacionalne pripadnosti, socijalnog porekla, veroispovesti, političkog ili drugog ubeđenja, imovnog stanja, kulture, jezika, vrste bolesti, psihičkog ili telesnog invaliditeta.

---

5 Pristup socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti za ugrožene grupe na jugu Srbije, Beograd, maj 2013., Praxis, Caritas, Luxembourg, str. 19

6 Strategija za stalno unapredjenje kvaliteta zdravstvene zaštite i bezbednost pacijenta, Službeni glasnik RS, br. 15/2009

7 Strategija javnog zdravlja, Službeni glasnik RS, br. 22/2009

8 Strategija razvoja mladih u Srbiji, Službeni glasnik RS, br. 104/2006

9 Uredba o nacionalnom programu zdravstvene zaštite žena, dece i omladine, "Službeni glasnik RS", br. 28/2009

10 Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Službeni glasnik RS, br. 107/2005, 72/2009, 88/2010, 99/2010, 57/2011, 119/2012 i 45/2013

PRAVNI IZVORI

USTAV REPUBLIKE SRBIJE ("Sl. glasnik RS", br. 98/2006)

Zabrana diskriminacije Član 21

Pred Ustavom i zakonom svi su jednaki.

Svako ima pravo na jednaku zakonsku zaštitu, bez diskriminacije.

Zabranjena je svaka diskriminacija, neposredna ili posredna, po bilo kom osnovu, a naročito po osnovu rase, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja, veroispovesti, političkog ili drugog uverenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti i psihičkog ili fizičkog invaliditeta.

Ne smatraju se diskriminacijom posebne mere koje Republika Srbija može uvesti radi postizanja pune ravnopravnosti lica ili grupe lica koja su suštinski u nejednakom položaju sa ostalim građanima.

ZAKON O ZABRANI DISKRIMINACIJE ("Sl. glasnik RS", br. 22/2009)

Predmet Zakona Član 1

Ovim zakonom uređuje se opšta zabrana diskriminacije, oblici i slučajevi diskriminacije, kao i postupci zaštite od diskriminacije.

Ovim zakonom ustanovljava se Poverenik za zaštitu ravnopravnosti (u daljem tekstu: Poverenik), kao samostalan državni organ, nezavisan u obavljanju poslova utvrđenih ovim zakonom.

Pojmovi Član 2

U ovom zakonu:

- 1) izrazi "diskriminacija" i "diskriminatorno postupanje" označavaju svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva), u odnosu na lica ili grupe kao i na članove njihovih porodica, ili njima bliska lica, na otvoren ili prikriven način, a koji se zasniva na rasi, boji kože, precima, državljanstvu, nacionalnoj pripadnosti ili etničkom poreklu, jeziku, verskim ili političkim ubeđenjima, polu, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji, imovnom stanju, rođenju, genetskim osobenostima, zdravstvenom stanju, invaliditetu, bračnom i porodičnom statusu, osuđivanosti, starosnom dobu, izgledu, članstvu u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i drugim stvarnim, odnosno pretpostavljenim ličnim svojstvima (u daljem tekstu: lična svojstva);
- 2) izrazi "lice" i "svako" označavaju onog ko boravi na teritoriji Republike Srbije ili na teritoriji pod njenom jurisdikcijom, bez obzira na to da li je državljanin Republike Srbije, neke druge države ili je lice bez državljanstva, kao i pravno lice koje je registrovano, odnosno obavlja delatnost na teritoriji Republike Srbije;
- 3) izraz "građanin" označava lice koje je državljanin Republike Srbije;
- 4) izraz "organ javne vlasti" označava državni organ, organ autonomne pokrajine, organ jedinice lokalne samouprave, javno preduzeće, ustanovu, javnu agenciju i drugu organizaciju kojoj je povereno vršenje javnih ovlašćenja, kao i pravno lice koje osniva ili finansira u celini, odnosno u pretežnom delu, Republika, autonomna pokrajina ili lokalna samouprava.

Svi pojmovi koji se koriste u ovom zakonu u muškom rodu obuhvataju iste pojmove u ženskom rodu.

II OPŠTA ZABRANA I OBLICI DISKRIMINACIJE

Načelo jednakosti

Član 4

Svi su jednaki i uživaju jednak položaj i jednaku pravnu zaštitu, bez obzira na lična svojstva.

Svako je dužan da poštuje načelo jednakosti, odnosno zabranu diskriminacije.

Oblici diskriminacije

Član 5

Oblici diskriminacije su neposredna i posredna diskriminacija, kao i povreda načela jednakih prava i obaveza, pozivanje na odgovornost, udruživanje radi vršenja diskriminacije, govor mržnje i uznemiravanje i ponižavajuće postupanje.

Neposredna diskriminacija

Član 6

Neposredna diskriminacija postoji ako se lice ili grupa lica, zbog njegovog odnosno njihovog ličnog svojstva u istoj ili sličnoj situaciji, bilo kojim aktom, radnjom ili propuštanjem, stavljaju ili su stavljeni u nepovoljniji položaj, ili bi mogli biti stavljeni u nepovoljniji položaj.

Posredna diskriminacija

Član 7

Posredna diskriminacija postoji ako se lice ili grupa lica, zbog njegovog odnosno njihovog ličnog svojstva, stavlja u nepovoljniji položaj aktom, radnjom ili propuštanjem koje je prividno zasnovano na načelu jednakosti i zabrane diskriminacije, osim ako je to opravdano zakonitim ciljem, a sredstva za postizanje tog cilja su primerena i nužna.

Povreda načela jednakih prava i obaveza

Član 8

Povreda načela jednakih prava i obaveza postoji ako se licu ili grupi lica, zbog njegovog odnosno njihovog ličnog svojstva, neopravdano uskraćuju prava i slobode ili nameću obaveze koje se u istoj ili sličnoj situaciji ne uskraćuju ili ne nameću drugom licu ili grupi lica, ako su cilj ili posledica preduzetih mera neopravdani, kao i ako ne postoji srazmera između preduzetih mera i cilja koji se ovim merama ostvaruje.

Zabrana pozivanja na odgovornost

Član 9

Diskriminacija postoji ako se prema licu ili grupi lica neopravdano postupa lošije nego što se postupa ili bi se postupalo prema drugima, isključivo ili uglavnom zbog toga što su tražili, odnosno nameravaju da traže zaštitu od diskriminacije ili zbog toga što su ponudili ili nameravaju da ponude dokaze o diskriminatorском postupanju.

Udruživanje radi vršenja diskriminacije

Član 10

Zabranjeno je udruživanje radi vršenja diskriminacije, odnosno delovanje organizacija ili grupa koje je usmereno na kršenje ustavom, pravilima međunarodnog prava i zakonom zajamčenih sloboda i prava ili na izazivanje nacionalne, rasne, verske i druge mržnje, razdora ili netrpeljivosti.

Govor mržnje

Član 11

Zabranjeno je izražavanje ideja, informacija i mišljenja kojima se podstiče diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog ličnog svojstva, u javnim glasilima i drugim publikacijama, na skupovima i mestima dostupnim javnosti, ispisivanjem i prikazivanjem poruka ili simbola i na drugi način.

Uznemiravanje i ponižavajuće postupanje

Član 12

Zabranjeno je uznemiravanje i ponižavajuće postupanje koje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva lica ili grupe lica na osnovu njihovog ličnog svojstva, a naročito ako se time stvara strah ili neprijateljsko, ponižavajuće i uvredljivo okruženje.

Teški oblici diskriminacije

Član 13

Teški oblici diskriminacije su:

1. izazivanje i podsticanje neravnopravnosti, mržnje i netrpeljivosti po osnovu nacionalne, rasne ili verske pripadnosti, jezika, političkog opredeljenja, pola, rodnog identiteta, seksualnog opredeljenja i invaliditeta;
2. propagiranje ili vršenje diskriminacije od strane organa javne vlasti i u postupcima pred organima javne vlasti;
3. propagiranje diskriminacije putem javnih glasila;
4. ropstvo, trgovina ljudima, aparthejd, genocid, etničko čišćenje i njihovo propagiranje;
5. diskriminacija lica po osnovu dva ili više ličnih svojstava (višestruka ili ukrštena diskriminacija);
6. diskriminacija koja je izvršena više puta (ponovljena diskriminacija) ili koja se čini u dužem vremenskom periodu (produžena diskriminacija) prema istom licu ili grupi lica;
7. diskriminacija koja dovodi do teških posledica po diskriminisanog, druga lica ili imovinu, a naročito ako se radi o kažnjivom delu kod koga je pretežna ili isključiva pobuda za izvršenje bila mržnja, odnosno netrpeljivost prema oštećenom koja je zasnovana na njegovom ličnom svojstvu.

Posebne mere

Član 14

Ne smatraju se diskriminacijom posebne mere uvedene radi postizanja pune ravnopravnosti, zaštite i napretka lica, odnosno grupe lica koja se nalaze u nejednakom položaju.

Diskriminacija s obzirom na zdravstveno stanje

Član 27

Zabranjena je diskriminacija lica ili grupe lica s obzirom na njihovo zdravstveno stanje, kao i članova njihovih porodica.

Diskriminacija iz stava 1. ovog člana postoji naročito ako se licu ili grupi lica zbog njihovih ličnih svojstava neopravdano odbije pružanje zdravstvenih usluga, postave posebni uslovi za pružanje zdravstvenih usluga koji nisu opravdani medicinskim razlozima, odbije postavljanje dijagnoze i uskrate informacije o trenutnom zdravstvenom stanju, preduzetim ili nameravanim merama lečenja ili rehabilitacije, kao i uznemiravanje, vređanje i omalovažavanje u toku boravka u zdravstvenoj ustanovi.

ZAKON O ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI ("Sl. glasnik RS", br. 107/2005, 72/2009 - dr. zakon, 88/2010, 99/2010, 57/2011, 119/2012, 45/2013 - dr. zakon, 93/2014, 96/2015 i 106/2015)

**Pravo na zdravstvenu zaštitu
Član 3**

Građanin Republike Srbije (u daljem tekstu: Republika), kao i drugo lice koje ima prebivalište ili boravište u Republici, ima pravo na zdravstvenu zaštitu, u skladu sa zakonom, i dužnost da čuva i unapređuje svoje i zdravlje drugih građana, kao i uslove životne i radne sredine.

IV NAČELA ZDRAVSTVENE ZAŠTITE

**Načelo pravičnosti zdravstvene zaštite
Član 20**

Načelo pravičnosti zdravstvene zaštite ostvaruje se zabranom diskriminacije prilikom pružanja zdravstvene zaštite po osnovu rase, pola, starosti, nacionalne pripadnosti, socijalnog porekla, veroispovesti, političkog ili drugog ubeđenja, imovnog stanja, kulture, jezika, vrste bolesti, psihičkog ili telesnog invaliditeta.

ZAKON O ZDRAVSTVENOM OSIGURANJU ("Sl. glasnik RS", br. 107/2005, 109/2005 - ispr., 57/2011, 110/2012 - odluka US, 119/2012, 99/2014, 123/2014, 126/2014 - odluka US, 106/2015 i 10/2016 - dr. zakon)

**Načelo solidarnosti i uzajamnosti
Član 11**

Načelo solidarnosti i uzajamnosti ostvaruje se uspostavljanjem međugeneracijske solidarnosti i uzajamnosti, solidarnosti i uzajamnosti između polova, između bolesnih i zdravih, kao i između lica različitog materijalnog statusa, u obezbeđivanju i korišćenju prava iz obaveznog zdravstvenog osiguranja. Načelo solidarnosti i uzajamnosti ostvaruje se uspostavljanjem takvog sistema obaveznog zdravstvenog osiguranja u kojem troškove obaveznog zdravstvenog osiguranja snose osiguranici i drugi uplatioci doprinosa, srazmerno svojim materijalnim mogućnostima, i to uplatom doprinosa na ostvarene prihode, s tim da prava iz obaveznog zdravstvenog osiguranja koriste ona lica kod kojih je nastupila bolest ili drugi osigurani slučaj.

ZAKON O PRAVIMA PACIJENATA ("Sl. glasnik RS", br. 45/2013)

**Pravo na dostupnost zdravstvene zaštite
Član 6**

Pacijent ima pravo na dostupnu i kvalitetnu zdravstvenu zaštitu, u skladu sa svojim zdravstvenim stanjem, a u granicama materijalnih mogućnosti sistema zdravstvene zaštite.

U postupku ostvarivanja zdravstvene zaštite, pacijent ima pravo na jednak pristup zdravstvenoj službi, bez diskriminacije u odnosu na finansijske mogućnosti, mesto stanovanja, vrstu oboljenja, vreme pristupa zdravstvenoj službi ili u odnosu na neku drugu različitost koja može da bude uzrok diskriminacije.